

Autoreferat

1. Imię i nazwisko: Dariusz Sarzała

2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe

Tytuł magistra pedagogiki uzyskałem 28 czerwca 1989 w Wyższej Szkole Rolniczo – Pedagogicznej w Siedlcach (obecnie Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach). W roku 1995 ukończyłem Studia Podyplomowe (czterosemestralne) w zakresie religioznawstwa – specjalność (filozofia religii) na Wydziale Filozofii i Socjologii Uniwersytetu Warszawskiego. Następnie w 1998 roku na Wydziale Studiów Edukacyjnych Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu ukończyłem Studia Podyplomowe w zakresie penitencjarystyki – specjalizacja penitencjarna. W 1999 roku uzyskałem dyplom ukończenia Studiów Podyplomowych (czterosemestralnych) w zakresie nauk o rodzinie, w Instytucie Studiów Nad Rodziną Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie (obecnie Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie).

W latach 1999-2003 odbyłem studia doktoranckie na Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej w Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, gdzie 3 kwietnia 2003 roku uzyskałem stopień naukowy doktora nauk humanistycznych w zakresie filozofii na podstawie rozprawy pt. „Ekofilozoficzne uwarunkowania trwałego i zrównoważonego rozwoju” promotor ks. prof. Marceli Dołęga (UKSW), recenzenci prof. Maria Ryś (UKSW), prof. Zbigniew Hull (UWM)

3. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych:

Od 01.10.2008 roku jestem zatrudniony w Uniwersytecie Warmińsko – Mazurskim w Olsztynie na Wydziale Nauk Społecznych, na stanowisku adiunkta w Katedrze Pedagogiki Resocjalizacyjnej, gdzie prowadzę zajęcia dydaktyczne na studiach I i II stopnia (wykłady, ćwiczenia, seminaria dyplomowe) z następujących przedmiotów: diagnostyka pedagogiczna w wychowaniu resocjalizacyjnym, metody twórczej resocjalizacji, metodyka pracy wychowawczo-opiekuńczej w profilaktyce przestępczości, pedagogika resocjalizacyjna, profilaktyka społeczna w środowisku lokalnym, profilaktyka uzależnień, seminaria dyplomowe – I stopień, diagnoza zachowań niedostosowanych, oblicza współczesnej podkultury więziennej – II stopień.

Pierwszą jednostką naukową w której po uzyskaniu stopnia doktora, prowadziłem zlecone zajęcia dydaktyczne była Akademia Humanistyczna im. Aleksandra Gieysztora w Pułtusku. W uczelni tej na Wydziale Pedagogicznym, w latach 2003 – 2010, prowadziłem zajęcia (ćwiczenia i wykłady) m.in. z takich przedmiotów jak: pedagogika resocjalizacyjna, diagnostyka resocjalizacyjna, metodyka resocjalizacyjna, resocjalizacja w środowisku otwartym, patologie społeczne, metodyka oddziaływań profilaktyczno – wychowawczych – studia I i II stopnia, metodyka pracy kuratora sądowego w pracy z przestępcami nieletnimi – studia podyplomowe.

W latach 2006 – 2009 prowadziłem również zajęcia zlecone dydaktyczne na Wydziale Nauk o Wychowaniu w Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie, na studiach stacjonarnych i niestacjonarnych I stopnia, wykłady i ćwiczenia: patologie społeczne, metodyka oddziaływań profilaktyczno – wychowawczych, modele i systemy resocjalizacji.

4. Wskazanie osiągnięcia wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki:

a) tytuł osiągnięcia naukowego:

Totalny wymiar izolacji penitencjarnej w kontekście aksjologicznym

b) publikacje wchodzące w skład osiągnięcia naukowego:

1. Marzec A., Sarzała D., Woźniak W. (2018). Profilaktyka społeczna i resocjalizacja w kontekście psychologicznym (s. 176). Warszawa: Ośrodek Wydawniczo-Poligraficzny „SIM”. Wkład jaki wniosłem w powstanie monografii polegał na współudziale w tworzeniu jej koncepcji, napisaniu rozdziału drugiego dotyczącego resocjalizacji i zasygnalizowaniu kontekstu aksjologicznego oddziaływań profilaktyczno - resocjalizacyjnych. Mój udział procentowy szacuję na 33,34%.
2. Sarzała D. (2018). Probation as an alternative to imprisonment. W: A. Jůzl kol. Autorů, (red) Kritika současnůch penitenciárnůch systemů a novė avantgardní resocializační smėry (s. 175 – 187). Praha: Uniwerzita Jana Amose Komenskėho.
3. Sarzała D. (2017). Transgresja w aspekcie resocjalizacji penitencjarnej. W: A. Ciężela, S. Jaronowska (red.), Transgresja jako motyw refleksji nad wychowaniem (s. 229 – 248). Warszawa: Akademia Pedagogiki Specjalnej.

4. Sarzała D. (2017). Wykształcenie jako czynnik inkluzji społecznej skazanych. W: R. Opora, R. Breska, J. Jezierska, M. Piechowicz, (red.), Współczesne modele i strategie resocjalizacji (s. 66 – 85). Warszawa: Difin.
5. Sarzała D. (2016). A person staying in conditions of prison isolation as an entity of social work, W: I. Junová, G. Slaninová (red.), Socialia 2015. Možnosti uplatnění sociálního pedagoga/sociální pedagogiky v současné společnosti (s. 186-193). Hradec Kralove: Gaudeamus, the University of Hradec Kralove.
6. Sarzała D. (2016). Edukacja osób w wieku starszym przebywających w izolacji penitencjarnej jako warunek ich readaptacji społecznej, W: Ł. Tomczyk, N. Špatenková, C. Határ (red.), Edukacja seniorów w różnych perspektywach, uwarunkowaniach oraz doświadczeniach. Edukace seniorů přístupy, podmínky, přínos. Edukácia seniorov prístupy, podmienky a prínos. Czech-Polish-Slovak studies in andragogy and social gerontology, t. V/část (s.143 – 160). Kraków: Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie.
7. Sarzała D. (2016). Rodzina osoby przebywającej w izolacji więziennej jako środowisko wsparcia społecznego, Kwartalnik Naukowy Fides et Ratio, 24, 278-293.
8. Sarzała D. (2016). Rola rodziny w kształtowaniu i internalizacji systemu wartości prospołecznych. W: A. Jakubowicz-Bryx, J. Nowak, H. Solarczyk-Szwec (red.), Wychowanie jednostki i wspólnoty do wartościowego życia (s. 179-202). Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.
9. Sarzała D. (2016). Resocjalizacyjny wymiar dozoru elektronicznego jako nieizolacyjnego modelu wykonywania kary pozbawienia wolności, Lubelski Rocznik Pedagogiczny, 35, (2), 55- 69. DOI: 10.17951/lrp.2016.35.2.159.
10. Sarzała D. (2015). Aksjologiczne i pedagogiczne aspekty narkomanii, Społeczeństwo i Rodzina, 42, 99-112.
11. Sarzała D. (2015). Subkultura więzienna jako destruktywny wymiar funkcjonowania człowieka w warunkach instytucji totalnej, Kwartalnik Naukowy Fides et Ratio, 4 (240), 278-292.
12. Sarzała D. (2014). Aksjologiczne aspekty resocjalizacji penitencjarnej w kontekście inkluzji społecznej. Axiological aspects of prison rehabilitation in the context of social inclusion. W: S. Sobczak, B. Bocian-Waszkiewicz, A. Niewęglowska (red.), Humanistyczne inspiracje edukacji inkluzyjnej (s. 317-346). Siedlce: Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny..

13. Sarzała D. (2014). Praca jako środek resocjalizacji penitencjarnej – teoretyczne i praktyczne aspekty problematyki. W: K. Marzec - Holka, K. Mirosław - Nawrocka, J. Moleda (red.), Współczesne uwarunkowania i wzory procesów resocjalizacji, reintegracji, inkluzji w perspektywie teorii oraz praktyki (s. 402-416). Warszawa: Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej.
14. Sarzała D. (2013). Patologiczne zachowania więźniów w kontekście izolacji i resocjalizacji penitencjarnej (s. 447). Warszawa: Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR.
15. Sarzała D. (2009). Znaczenie podmiotów wsparcia społecznego w resocjalizacji penitencjarnej. W: A. Rejzner, P. Szczepaniak (red.), Terapia w resocjalizacji, cz. II (s. 173-202). Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak”.
16. Sarzała D. (2007). Narkomania jako zjawisko patologii społecznej i problem penitencjarny, Przegląd Więziennictwa Polskiego, 56 - 57, 91 – 112.

c) omówienie celu naukowego prac i osiągniętych wyników wraz z omówieniem ich ewentualnego wykorzystania

Cykl publikacji powiązanych tematycznie obejmuje dwa obszary problemowe. Celem dociekań badawczych w pierwszym obszarze było ukazanie totalności zakładu karnego oraz związanych z nią zjawisk tworzących patologiczną przestrzeń izolacji penitencjarnej i ich destrukcyjnego wymiaru z uwzględnieniem aspektu aksjologicznego. Ważnym zamierzeniem badawczym w tym obszarze problemowym było także wskazanie na znaczenie wartości w społecznym funkcjonowaniu człowieka oraz potrzebę pogłębienia aksjologizacji oddziaływań penitencjarnych, a zwłaszcza ukierunkowania ich na rekonstrukcję systemu wartości więźniów przejawiających zachowania patologiczne, a także przedstawienie propozycji merytorycznych i metodycznych w tym zakresie.

Natomiast celem drugiego obszaru problemowego cyklu publikacji powiązanych tematycznie było poszukiwanie sposobów skutecznego eliminowania zachowań patologicznych i zapobiegania im poprzez pełniejsze wykorzystanie dotychczasowych środków oddziaływań penitencjarnych oraz wskazanie na potrzebę wprowadzania rozwiązań alternatywnych w stosunku do dominującego aktualnie izolacyjnego modelu wykonywania kary pozbawienia wolności.

W pierwszym obszarze problemowym analizą, w aspekcie aksjologicznym, objąłem totalność zakładu karnego jako instytucji penitencjarnej o charakterze zamkniętym. Swe dociekania badawcze skoncentrowałem głównie, na patologicznej przestrzeni izolacji

więziennej związanej z totalnym charakterem zakładu karnego, zdominowanej zwłaszcza przez takie zjawiska jak: podkultura więzienna, agresywność i przemoc (bójki, pobicia, znęcania, przemoc seksualna, psychiczna i organizacyjna), autoagresja (samouszkodzenia, zamachy samobójcze), narkomania wśród więźniów. Na związek zachowań patologicznych z totalnym charakterem izolacji więziennej wskazuje zwłaszcza teoria Ericha Fromma, w myśl której agresja jest prowokowana społecznie głównie w sytuacjach bezpośrednio zagrażających życiu lub zdominowanych przez trudne warunki życia człowieka. Agresja posiadająca charakter dezadaptacyjny, prowadzi nie tylko do niszczenia innych, ale i do autodestrukcji – niszczenia siebie w wyniku pogłębiania się patologicznych warunków życia – braku samorealizacji, poczucia samotności, osamotnienia wynikającego z braku zdrowych kontaktów z innymi ludźmi¹.

W zakładzie karnym jako instytucji totalnej przejawy tego rodzaju agresji możemy zaobserwować w przypadku zachowań patologicznych więźniów, zwłaszcza takich jak: przemoc – (niszczenie innych), autoagresja i narkomania – (autodestrukcja, niszczenie siebie) oraz podkultura więzienna – (deprecjonowanie i niszczenie innych). Silnym ładunkiem agresji i przemocy cechuje się zwłaszcza podkultura, która w myśl teorii deprywacji zapoczątkowanej przez Donalda Clemmera² również związana jest z totalnym charakterem izolacji więziennej, zwłaszcza deprywacją potrzeb.

Przebywanie w zakładzie penitencjarnym jako środowisku zamkniętym o charakterze totalnym, generującym liczne, „nakładające się” na siebie, specyficzne sytuacje trudne oraz stresowe (m.in. zagrożenie bezpieczeństwa czy deprywacje)³ dla osób przejawiających niską odporność na stres może stać się przyczyną zażywania przez nich narkotyków. Wskazuje na to zwłaszcza teoria uzależnienia jako sposobu radzenia sobie ze stresem Willisa i Shiffmana⁴, mówiąca, że osoby przejawiające niską odporność na stres są w większym stopniu narażone na ryzyko zarówno nadużywania jak i uzależnienia od substancji psychoaktywnych. Osoby przebywające w warunkach izolacji więziennej wykazujące niską odporność na stres i nie posiadające wypracowanych mechanizmów adaptacyjnych zmniejszających to ryzyko są więc w sposób szczególny zagrożone zjawiskiem narkomanii.

¹ E. Fromm (1973). *The Anatomy of Human Destructiveness*. New York-Chicago- San Francisco: Holt, Rinehart and Winston.

² D. Clemmer (1958). *The Prison Community*. New York: Rinehart.

³ J.M., Piotrowski, M. Ciosek (2016). Izolacja więzienna jako złożona sytuacja trudna. W: M. Ciosek, B. Pastwa-Wojciechowska (red.), *Psychologia penitencjarna* (s. 459). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

⁴ T.A. Wills, S. Shiffman (1985). *Coping and substance abuse: a conceptual framework*. W: S. Shiffman, T.A. Wills (red.), *Coping and substance use* (s. 3–24). Orlando: Academic Press.

Należy jednocześnie podkreślić, że w przypadku zakładu karnego, w którym zbiorowość osób pozbawionych wolności jest fizycznie izolowana od normalnego biegu czynności życiowych i traktowana w sposób sformalizowany, znajduje pełne zastosowanie pojęcie „instytucji totalnej” wprowadzone przez Ervinga Goffmana⁵.

Pierwszego obszaru problemowego dotyczą zwłaszcza takie publikacje jak: Profilaktyka społeczna i resocjalizacja w kontekście psychologicznym (2018), Rola rodziny w kształtowaniu i internalizacji systemu wartości prospołecznych (2016), Subkultura więzienna jako destruktywny wymiar funkcjonowania człowieka w warunkach instytucji totalnej (2015), Aksjologiczne i pedagogiczne aspekty narkomanii (2015), Aksjologiczne aspekty resocjalizacji penitencjarnej w kontekście inkluzji społecznej (2014), Patologiczne zachowania więźniów w kontekście izolacji i resocjalizacji penitencjarnej (2013), Narkomania jako zjawisko patologii społecznej i problem penitencjarny (2007),

Przeprowadzona w pierwszym obszarze problemowym analiza zachowań patologicznych więźniów związanych z totalnym charakterem zakładu karnego, uwzględniająca aspekt aksjologiczny, pozwoliła na ukazanie zagrożeń-jakie zachowania te stwarzają w sferze dehumanizacji środowiska więziennego i depersonalizacji osób odbywających karę pozbawienia wolności, a także w procesie ich resocjalizacji.

Przeprowadzone w tym zakresie badania jakościowe, którymi objęto skazanych odbywających karę pozbawienia wolności w trzech zakładach karnych, pozwoliły jednocześnie na poznanie totalnego wymiaru izolacji więziennej i związanych z nią patologicznych zachowań więźniów z ich perspektywy, w świetle ich własnych doświadczeń wraz z odniesieniem się do podejmowanych oddziaływań penitencjarnych, ukierunkowanych na ich minimalizowanie.

W wyniku przeprowadzonych dociekań badawczych uwzględniających kontekst aksjologiczny wskazano, że patologiczne formy zachowań więźniów są ściśle związane ze specyfiką więzienia jako instytucji totalnej i zaburzają zarówno proces resocjalizacji penitencjarnej jak i dehumanizują środowisko więzienne oraz depersonalizują osoby odbywające karę pozbawienia wolności. Związana z nimi destrukcja przejawia się nie tylko w silnym ładunku agresji i przemocy kierowanej do innych osób, lecz również w deprecjonowaniu godności człowieka, nawet w negacji człowieczeństwa innych więźniów, w antagonistycznym stosunku do wartości i norm społecznych, a także w zaburzeniach sfery

⁵ E. Goffman (1961). *Asylums: Essays on the social situation of mental patient and other inmates*. New York: Anchor Books.

fizycznej, społecznej i moralnej.

Prowadzone w prezentowanych publikacjach dociekania badawcze wskazują również, że każde z analizowanych zjawisk posiada swój specyficzny wymiar destrukcji, zarówno w aspekcie dotyczącym procesu resocjalizacji penitencjarnej, jak i indywidualnym, dotyczącym każdego więźnia. Zaakceptowanie i przestrzeganie zasad podkultury więziennej, świadczy nie tylko o zaburzonym systemie wartości i negacji podstawowych norm społecznych, lecz także o przyjęciu błędnej, zniekształconej wizji człowieka. Akceptacja norm podkultury więziennej to jednoczesna negacja człowieczeństwa pozostałych więźniów nieuczestniczących w jej strukturach i wyraz zarówno deprecjonowania godności drugiej osoby, jak i jej depersonalizowania.

W wyniku przeprowadzonej analizy uwzględniającej aspekt aksjologiczny stwierdzono także, że w przypadku osoby uczestniczącej w podkulturze więziennej mamy do czynienia nie tylko z brakiem internalizacji podstawowych norm społecznych, lecz wręcz z odrzuceniem podstawowych wartości ogólnoludzkich. Uczestnictwo skazanego w podkulturze więziennej powoduje, że jest on poddawany silnemu naciskowi ze strony pozostałych jej członków, oczekujących zaakceptowania przez niego destrukcyjnych, ze społecznego punktu widzenia, systemu norm i wartości. Skazani decydujący się na udział w podkulturze więziennej i realizujący w swym postępowaniu jej normy rozpoczynają proces destrukcji swego życia moralnego, prowadzący do głębokiej dehumanizacji systemu wartości i postaw zarówno wobec siebie, jak i innych osób oraz społeczeństwa jako całości. W świetle przeprowadzonych badań można stwierdzić, że podkultura więzienna posiada wyraźny profil antyresocjalizacyjny oraz antyhumanitarny, przez co uniemożliwia nie tylko moralną przemianę człowieka i jego readaptację społeczną, lecz także rozwój osobowy oraz realizację konstruktywnych celów życiowych.

Wyniki badań wskazują również, że poważny problem w warunkach zakładu karnego jako instytucji o charakterze totalnym stanowi zjawisko agresji i przemocy występujące wśród więźniów. W przestrzeni społecznej nasyconej agresywnością i przemocą trudno jest mówić o moralnej przemianie skazanych i stworzeniu im właściwej atmosfery wychowawczej, służącej realizacji celów kary pozbawienia wolności. Środowisko takie ucząc bowiem zachowań agresywnych oraz rozwiązywania problemów w wyniku stosowania przemocy psychicznej i siły fizycznej sprzyja kształtowaniu postaw antyspołecznych, przyczynia się do pogłębienia stopnia nieprzystosowania społecznego więźniów i deprecjonuje w konsekwencji godność osób doświadczających agresji.

W badaniach analizowano również trudną sytuację więźniów-ofiar doświadczających przemocy, której skutki powodują w ich psychice nie tylko wiele przeżyć traumatycznych, lecz także uniemożliwiają zaspokojenie jednej z podstawowych potrzeb człowieka – potrzeby bezpieczeństwa. Sytuacja taka nie tylko przyczynia się do deprecjonowania godności więźnia doświadczającego przemocy, lecz także koncentruje jego myśli i aktywność na zapewnieniu sobie bezpieczeństwa w związku z czym nie pozwala mu na aktywne włączenie się w proces resocjalizacji i dokonanie z punktu widzenia inkluzji społecznej istotnych zmian w swym życiu.

Szczególnie pejoratywnego wymiaru nabiera, analizowane z aksjologicznego punktu widzenia, zjawisko samouszkodzeń, a zwłaszcza zamachów samobójczych, stanowiących najbardziej drastyczną formę autoagresji, prowadzącą do bezpośredniego unicestwienia życia człowieka i powodującą jego zupełną eliminację ze społeczeństwa. Więzień przejawiający zachowania autoagresywne, zwłaszcza o charakterze suicydalnym nie postrzega swego życia jako wartości i nie posiada motywacji, która umożliwiłaby mu dokonanie w nim jakichkolwiek zmian, lecz swą „aktywność” skupia przede wszystkim na akcie dokonania autodestrukcji.

Na podstawie przeprowadzonych badań można również wysnuć wniosek, że nowym, poważnym zagrożeniem dla procesu resocjalizacji penitencjarnej i bezpieczeństwa skazanych jest narkomania. Z badań wynika, że istnieje duże zapotrzebowanie na środki odurzające i substancje psychotropowe wśród więźniów. Wskazują na m.in., zarówno liczne przypadki udaremnienia prób przemytu narkotyków na teren więzień, jak i duża liczba więźniów dotkniętych problemem narkomanii oczekujących na podjęcie terapii.

W świetle przeprowadzonych dociekań badawczych można stwierdzić, że podobnie jak w przypadku podkultury więziennej oraz agresywności i przemocy, zjawisko narkomanii w zakładach karnych również posiada swój specyficzny wymiar destrukcji i niesie ze sobą szereg negatywnych skutków. Narkomania, prowadząc do zachowań samowyniszczających, destrukcyjnych powoduje wielowymiarowe konsekwencje dla osób dotkniętych tym problemem i ostatecznie zmierza do unicestwienia człowieka w wymiarze fizycznym, społecznym oraz moralnym.

Przeprowadzona analiza upoważnia do stwierdzenia, że destrukcyjny charakter narkomanii przejawia się w potrójnym wymiarze. Narkomania prowadzi bowiem nie tylko do destrukcji psychicznej oraz fizycznej i zwiększa niebezpieczeństwo powstania szeregu chorób, lecz także powoduje destrukcję społeczną – niszczy więzi społeczne (począwszy od

środowiska rodzinnego) i prowadzi do destrukcji moralnej. W przypadku uzależnienia od narkotyków dochodzi do wyzbycia się uczuć wyższych i hamulców moralnych oraz zaniku wszelkich zainteresowań, dążeń i aspiracji życiowych, więzi rodzinnych i międzyludzkich, a nawet utraty niektórych naturalnych popędów.

Wieloaspektowy wymiar konsekwencji związanych z zażywaniem narkotyków, przejawiający się w niszczeniu zdrowia fizycznego i psychicznego, stopniowej autodestrukcji osoby uzależnionej, utracie autonomii i wolności oraz szkodach społecznych, świadczy o jej szczególnie destruktywnym wpływie na proces resocjalizacji i inkluzji społecznej oraz skłania do jednoznacznie negatywnej w aspekcie aksjologicznym oceny zjawiska narkomanii.

W wyniku analizy destruktywnego wymiaru narkomanii należy również stwierdzić, że stan odurzenia narkotykowego atakuje świadomość osoby w jej najczulszym przejawie, jaką jest świadomość moralna. W związku z tym następuje zderzenie stanu odurzenia narkotykowego z moralną strukturą człowieka pozostającą w bezpośrednim związku z godnością osoby ludzkiej jako podmiotu moralnego. Należy również stwierdzić, że patologiczna deformacja życia, mająca miejsce w przypadku narkomana, mimo iż dotyczy domeny wolnej woli, to jednak nie podważa wolności jako jednej z najważniejszych wartości i prawa człowieka. Podejmowanie właściwych decyzji i samokierowanie znajduje się w zasięgu realnych możliwości osoby uzależnionej. W związku z tym fakt ten odgrywa istotne znaczenie dla więźniów pragnących uwolnić się z uzależnienia od narkotyków oraz osób, prowadzących oddziaływanie w zakresie profilaktyki i terapii.

Natomiast wnioski z przeprowadzonej analizy dotyczącej roli wartości w niwelowaniu zachowań patologicznych więźniów wskazują na potrzebę szerszego uwzględnienia w procesie resocjalizacji penitencjarnej oddziaływań o charakterze aksjologicznym. Przeprowadzona w tym zakresie analiza sygnalizuje konieczność wypracowania nowych form i metod pracy penitencjarnej ukierunkowanych na rekonstrukcję systemu wartości więźniów, który w dużej mierze decyduje o moralnej przemianie życia człowieka i jakości społecznego funkcjonowania. W związku z tym wysunięto propozycję dotyczącą uwzględnienia w resocjalizacji penitencjarnej edukacji aksjologicznej. Z tych też względów przedstawiono m.in. propozycję zaadoptowania na gruncie resocjalizacji penitencjarnej wybranych metod i technik edukacji aksjologicznej funkcjonujących w innych obszarach wychowania.

Z kolei w drugim obszarze problemowym przedkładanego cyklu publikacji, powiązanych tematycznie, którego celem było poszukiwanie sposobów skutecznego eliminowania zachowań patologicznych, wynikających z totalnego charakteru izolacji więziennej, analizą

objęto wybrane środki oddziaływań penitencjarnych i skoncentrowano się na ukazaniu ich transgresyjnego wymiaru. Jest to ważny obszar dociekań badawczych, gdyż transgresja umożliwiając przekraczanie barier w rozwoju osobistym i społecznym⁶ stwarza jednocześnie człowiekowi możliwość dokonania istotnych zmian w swym dotychczasowym życiu i systemie wartości. Analizując tę problematykę starałem się uzasadnić, że transgresja jest niezbędnym warunkiem zarówno rekonstrukcji systemu wartości jak i skutecznego niwelowania zachowań patologicznych, związanych z totalnym charakterem izolacji więziennej oraz ważnym czynnikiem inkluzji społecznej skazanych.

Podjąłem więc próbę ukazania potrzeby i możliwości inicjowania zachowań transgresyjnych w przypadku osób odbywających karę pozbawienia wolności, szczególną uwagę zwracając zwłaszcza na takie ważne czynniki transgresji jak: wzrost poziomu wiedzy, związany z potrzebą ciągłej edukacji i podnoszeniem wykształcenia, pracę otwierającą człowieka na innych ludzi i aktywność społeczną, terapię pozwalającą na rozwiązywanie problemu uzależnienia, ofertę pomocy postpenitencjarnej i socjalnej ułatwiającą readaptację społeczną. Odniosłem się również do tych oddziaływań penitencjarnych, które umożliwiają więźniom angażowanie się w różnego rodzaju zajęcia pobudzające ich potencjał twórczy (m.in. sport, rekreacja, plastyka, muzyka i teatr)⁷. Transgresja jest bowiem w sposób szczególny powiązana z twórczymi i kreatywnymi działaniami człowieka, które Anthony Giddens określa jako „(...) zdolność do działania i myślenia w sposób nowy w stosunku od uprzednio ustanowionych wzorów⁸ .

Problematyka ta podjęta została w publikacjach: Probation as an alternative to imprisonment (2018); Transgresja w aspekcie resocjalizacji penitencjarnej (2017), Wykształcenie jako czynnik inkluzji społecznej skazanych (2017), A person staying in conditions of prison isolation as an entity of social work (2016), Edukacja osób w wieku starszym przebywających w izolacji penitencjarnej jako warunek ich readaptacji społecznej (2016), Resocjalizacyjny wymiar dozoru elektronicznego jako nieizolacyjnego modelu wykonywania kary pozbawienia wolności (2016), Rodzina osoby przebywającej w izolacji więziennej jako środowisko wsparcia społecznego (2016), Praca jako środek resocjalizacji penitencjarnej – teoretyczne i praktyczne aspekty problematyki (2014), Znaczenie podmiotów wsparcia społecznego w

⁶ J. Koziński (2009). Psychotransgresjonizm. Zarys nowego paradygmatu. W: J. Koziński (red.), Nowe idee w psychologii (s. 330–347). Gdańsk: GWP.

⁷ Zob. M. Konopczyński (2006). Metody twórczej resocjalizacji. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

⁸ A. Giddens (2012). Nowoczesność i tożsamość. „Ja” i społeczeństwo w epoce późnej nowoczesności, tłum. A. Szulżycka. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, s. 64-65.

resocjalizacji penitencjarnej (2009).

Analizując możliwości jakie stwarzają w zakresie transgresji istniejące środki oddziaływań penitencjarnych, głównie takie jak: praca, wykształcenie (zwłaszcza studia wyższe), praca socjalna, terapia, oferta zajęć kulturalno – oświatowych i sportowych, podjąłem jednocześnie próbę poszukiwania takich rozwiązań metodycznych, organizacyjnych i merytorycznych, które mogą przyczynić się do bardziej skutecznego zapobiegania zjawiskom o charakterze patologii społecznej występujących w środowisku więziennym oraz posłużyć modyfikacji systemu oddziaływań penitencjarnych w celu podniesienia jego efektywności.

W analizie tej problematyki akcentowałem również potrzebę i zasadność wprowadzenia do oddziaływań penitencjarnych oferty edukacyjnej, skierowanej dla osób w wieku starszym, uwzględniającej różnorodne zmiany zachodzące w okresie senioralnym, zwłaszcza w zakresie społecznego funkcjonowania. Zwróciłem jednocześnie uwagę na możliwości organizowania takich zajęć edukacyjnych, które mogą stworzyć osobom starszym, pomimo pobytu w warunkach izolacji o charakterze totalnym, szansę dalszego rozwoju, wpłyną na wzrost ich aktywności, poczucie kompetencji, wzmocnią system wartości i przyczynią się w istotnym stopniu do ich inkluzji społecznej.

Poszukiwania badawcze dotyczące transgresyjnego wymiaru środków oddziaływań penitencjarnych oraz sposobów niwelowania totalnego wymiaru izolacji więziennej i związanych z nim zachowań patologicznych ukierunkowane były również na ukazanie większego wykorzystania możliwości w tym zakresie ze strony środowiska rodzinnego i innych podmiotów wsparcia społecznego. Ponadto celem tego obszaru tematycznego było wskazanie na potrzebę oraz możliwości w zakresie szerszego stosowania środków alternatywnych w stosunku do kary pozbawienia wolności, eliminujących totalność związaną z pobytem w warunkach izolacji penitencjarnej. Analizowałem jednocześnie istniejące możliwości w zakresie takich rozwiązań metodycznych, organizacyjnych i merytorycznych, które niwelując totalność izolacji więziennej, mogą przyczynić się zarówno do bardziej skutecznego zapobiegania zjawiskom o charakterze patologii społecznej w środowisku więziennym jak podnieść efektywność resocjalizacji penitencjarnej.

Podjęte dociekania badawcze dotyczące totalnego wymiaru izolacji więziennej z uwzględnieniem kontekstu aksjologicznego stanowią wkład w naukową refleksję nad problematyką resocjalizacji penitencjarnej. W polskiej literaturze przedmiotu problematyka ta nie stanowiła dotychczas przedmiotu pogłębionych analiz.

Ważnym i nowym obszarem badawczym zasygnalizowanej problematyki jest ukazanie zagrożeń, jakie stwarza totalność zakładu penitencjarnego, w sferze dehumanizacji środowiska więziennego i depersonalizacji osób w nim funkcjonujących. Warto jednocześnie zwrócić uwagę, że w tym kontekście postrzegana dehumanizacja i depersonalizacja nie były dotychczas wyraźnie akcentowane oraz wyodrębnione jako skutki izolacji więziennej i czynniki zaburzające proces resocjalizacji więźniów.

Wkładem w badaną problematykę jest także poznanie zindywidualizowanych sposobów (obrazów) widzenia przez więźniów zjawisk patologicznych związanych z totalnym charakterem izolacji więziennej i ich uwarunkowań oraz oddziaływań penitencjarnych ukierunkowanych na ich minimalizowanie. W wyniku przeprowadzenia badań jakościowych, które wpisują się w paradygmat interpretatywny dotarłem do trudno dostępnego świata izolacji więziennej ukazując destruktywne wymiary patologicznych zachowań więźniów z ich perspektywy, w świetle ich własnych doświadczeń.

Istotnym wkładem w naukową refleksję dotyczącą resocjalizacji penitencjarnej jest także ukazanie znaczenia wartości w procesie resocjalizacji penitencjarnej, a zwłaszcza potrzeby rekonstrukcji systemu wartości osób nieprzystosowanych społecznie odbywających karę pozbawienia wolności wraz z przedstawieniem propozycji merytorycznych i metodycznych w tym obszarze. Należy jednocześnie zaznaczyć, że literatura przedmiotu w zbyt wąskim zakresie odnosi się do metod, form i technik realizacji oddziaływań o charakterze aksjologicznym. Propozycjami w tym zakresie są najczęściej: pozytywny wpływ wzorów osobowych, propagowanie czytelnictwa, szeroka oferta zajęć edukacyjnych (kół zainteresowań) oraz rekreacyjnych, aktywność społeczna. Oddziaływania tego rodzaju odgrywają bardzo istotną rolę w procesie resocjalizacji, lecz nie są wystarczające do pełnej rekonstrukcji i internalizacji systemu wartości osób nieprzystosowanych społecznie, zwłaszcza tych, które weszły już na drogę przestępczą, przebywają lub wielokrotnie przebywały w zakładzie karnym (uczestniczą w podkulturze więziennej) i wykazują poważny stopień demoralizacji i wykojenia społecznego. Przedstawione przeze mnie propozycje dotyczące wypracowania, na potrzeby resocjalizacji penitencjarnej, metodyki edukacji aksjologicznej, umożliwiającej dokonanie w przypadku tych skazanych rekonstrukcji systemu wartości stanowią więc również ważny wkład w dotychczasowe poszukiwania w obszarze podniesienia efektywności resocjalizacji penitencjarnej.

Przeprowadzone dociekania badawcze poszerzają zarówno dotychczasową wiedzę dotyczącą możliwości stosowania oddziaływań o charakterze aksjologicznym jak i

rozszerzają zakres metod edukacji aksjologicznej, które można stosować w pracy z osobami nieprzystosowanymi społecznie. Warto jednocześnie podkreślić, że dociekania te odnoszą się do bardzo ważnego z punktu widzenia resocjalizacji penitencjarnej zagadnienia dotyczącego problemu rekonstrukcji systemu wartości i jego internalizacji, który stanowi wyznacznik społecznego funkcjonowania człowieka. Należy także pamiętać, że zinternalizowany system wartości prospołecznych nie tylko eliminuje zachowania patologiczne, lecz także stwarza możliwość wyznaczania sobie konstruktywnych celów życiowych oraz umożliwia bezkonfliktowe funkcjonowanie w społeczeństwie.

Ważnym wkładem w naukową refleksję odnoszącą się do resocjalizacji penitencjarnej jest również podjęcie problematyki, dotyczącej oddziaływań penitencjarnych kierowanych do więźniów-seniorów. Podejmując tę problematykę zasygnalizowałem potrzebę edukacji o charakterze transgresyjnym, która pozwoli na niwelowanie negatywnych skutków związanych z pobytem osób starszych w zakładzie karnym jako instytucji totalnej. Przetworzyłem propozycję modelu edukacji skierowanego do osób w wieku senioralnym odbywających karę pozbawienia wolności, w ramach którego możliwe będzie wzmocnienie ich motywacji do wyznaczania sobie nowych celów życiowych i niwelowanie poczucia bycia nieprzydatnym. Wskazałem także, że edukacja o takim charakterze wzmocni zarówno system wartości tych osób jak i pozytywnie wpłynie na pełnienie przez nich konstruktywnych ról społecznych po opuszczeniu zakładu penitencjarnego.

Ponadto mój dorobek naukowy zawiera propozycje dotyczące potrzeby szerszego stosowania środków alternatywnych wobec kary pozbawienia wolności wykonywanej w więzieniu jako instytucji totalnej. Prezentuję w nim m.in. możliwości jakie w zakresie resocjalizacji stwarza instytucja dozoru elektronicznego oraz istniejące obecnie środki probacyjne.

W oparciu o przytoczone wnioski wynikające z przeprowadzonych badań, należy stwierdzić, że efekty moich dociekań badawczych można wykorzystać w procesie resocjalizacji penitencjarnej zwłaszcza na zakresie metodyki pracy z osobami pozbawionymi wolności. Ponadto mogą one być również pomocne w procesie szkolenia funkcjonariuszy służby więziennej. W rezultacie uzyskane wyniki badań mogą okazać się przydatne w dalszych poszukiwaniach rozwiązań stanowiących alternatywę wobec dominującego obecnie izolacyjnego modelu wykonywania kary pozbawienia wolności.

5. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo - badawczych

Na mój dorobek naukowy, łącznie z przedstawionym wcześniej osiągnięciem naukowym, o którym mowa w art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 roku składają się 163 publikacje, z których 157 obejmuje mój rozwój naukowy po uzyskaniu stopnia doktora. Wśród wymienionych publikacji, 25 stanowią artykuły i recenzje w czasopismach polskich, spośród których 15 to czasopisma z punktacją MNiSW; 9 artykułów w czasopismach zagranicznych; 8 referatów konferencyjnych; 2 rozdziały w książce; 1 książka, 3 monografie, w tym 2 współautorskie; 4 redakcje monografii naukowej; 107 rozdziałów w monografii naukowej, w tym 72 z punktacją MNiSW. Łączna wartość punktacji MNiSW wynosi 482.

W bazie cytowań Web of Science Core Collection znalazły się 4 moje publikacje – liczba cytowań 5. Wartość indeksu Hirscha: $h=1$. W bazie cytowań Scopus Author Search znajduje się 1 moja publikacja. Indeks Hirscha: $h=1$. W Google Scholar znajdują się 22 moje publikacje. Ilość cytowań w Google Scholar za pomocą Publish or Perish – 59. Indeks Hirscha $h=4$.

Swój dorobek naukowy prezentowałem jednocześnie na kongresach, seminariach i licznych konferencjach naukowych. Wziąłem czynny udział w 80 konferencjach naukowych, w tym 26 naukowych konferencjach międzynarodowych, 9 konferencjach zagranicznych oraz 45 konferencjach krajowych.

W swej działalności naukowo-badawczej, poza przedstawioną jako osiągnięcie naukowe, wyróżnić mogę jeszcze dwa główne obszary zainteresowań, które znajdują istotne odzwierciedlenie w moim dorobku naukowym:

1. Problematyka dotycząca przejawów patologii społecznej (głównie zachowań agresywnych, przemocy oraz uzależnień) ze szczególnym uwzględnieniem nowego obszaru kontaktów społecznych – cyberprzestrzeni)

2. Zachowania ryzykowne młodzieży (przejawy, nowe tendencje, etiologia i profilaktyka), z uwzględnieniem rodziny jako czynnika warunkującego występowanie tego rodzaju zachowań

Wszystkie obszary moich zainteresowań badawczych (także przedstawiony cykl publikacji) łączą się ze sobą w wymiarze ich patologicznego wymiaru, dotyczącego zwłaszcza destruktywnych skutków jakie powodują w sferze społecznego funkcjonowania

człowieka. Obejmują one swym zakresem wieloraki zespół zjawisk o zróżnicowanym charakterze, dotyczący bardzo różnorodnych zachowań, o różnych źródłach pochodzenia i stopniu rozpowszechniania. W związku z tym zjawiska te dotyczą rozmaitych aspektów zarówno życia poszczególnych jednostek, jak i większych zbiorowości. Niektóre z nich pod wpływem nowych uwarunkowań społecznych i ekonomicznych przyjmują nową postać i przejawiają się w nieznanym dotychczas formach. Należy jednak zaznaczyć, że istota tych zjawisk jest ta sama, a jest nią odchylenie od stanu optymalnego, wyznaczonego przez homeostazę społeczną, interes wszystkich członków społeczeństwa. Wszystkie obszary prezentowanych zainteresowań badawczych znajdują odzwierciedlenie w mojej aktywności naukowej. W każdym z nich zachowania patologiczne rozpatrywane są przez pryzmat destrukcyjnego ich wpływu na proces socjalizacji i funkcjonowania człowieka w środowisku społecznym. W dalszej części autoreferatu zaprezentowane więc zostaną pozostałe dwa obszary moich zainteresowań naukowych, ze wskazaniem na ich specyfikę oraz zakres podejmowanych badań.

Ad. 1. Problematyka dotycząca przejawów patologii społecznej (głównie zachowań agresywnych, przemocy oraz uzależnień) ze szczególnym uwzględnieniem nowego obszaru kontaktów społecznych – cyberprzestrzeni)

W pierwszym prezentowanym obszarze dominuje problematyka dotycząca przejawów patologii społecznej (m.in. agresji i uzależnień, w tym behawioralnych) występujących zarówno w środowisku otwartym jak i nowym obszarze funkcjonowania człowieka zwanego cyberprzestrzenią lub światem wirtualnym, który powstał w wyniku rozwoju współczesnych technologii cyfrowych. Prowadząc dociekania badawcze dotyczące destrukcyjnego wymiaru funkcjonowania człowieka w cyberprzestrzeni wychodzę także z założenia, że cyberprzestrzeń nie może stanowić źródła zagrożeń i zachowań patologicznych, lecz powinna stać się pozytywną przestrzenią komunikacji i socjalizacji sprzyjającą pełniejszemu rozwojowi młodego człowieka, co uważam za jedno z najważniejszych obecnie zadań w sferze wychowania i profilaktyki. Akcentuję jednocześnie potrzebę wypracowania takiego modelu oddziaływań pedagogicznych, który w istotnym stopniu zniweluje zagrożenia związane z korzystaniem z nowych technologii cyfrowych.

Przedmiotem moich badań w tym obszarze jest przede wszystkim problematyka związana z cyberuzależnieniem oraz cyberagresją i cyberprzemocą. Zajmuję się nie tylko przejawami

tego rodzaju zjawisk, lecz także ich etiologią i negatywnymi skutkami oraz profilaktyką. Szczególną uwagę koncentrują zwłaszcza na roli i edukacji i wychowania w przygotowaniu dzieci i młodzieży do właściwego korzystania z zasobów cyberprzestrzeni.

W prowadzonych badaniach, cyberuzależnienie stanowiące zagrożenie nową formą uzależnienia behawioralnego, analizuję jako zjawisko wielowymiarowe daleko wykraczające poza nadmierną ilość czasu przeznaczanego na kontakt z przedmiotem uzależnienia. Uzasadniam także, że stwarza ono poważne zagrożenie w różnych obszarach indywidualnego i społecznego funkcjonowania człowieka, a zwłaszcza w sferze socjalizacji i bezpośrednich relacji międzyludzkich. Jest to nowy i trudny obszar badań, zwłaszcza jeżeli uwzględnimy fakt, że w aktualnych klasyfikacjach psychopatologicznych nie istnieje jednostka nozologiczna określana jako cyberuzależnienie. Należy jednak podkreślić, że zjawisko cyberuzależnienia sygnalizuje wielu badaczy zajmujących się tą problematyką⁹. Podejmowane są także próby ustalenia kryteriów diagnostycznych tego uzależnienia w odniesieniu do wskaźników uzależnień zawartych w Diagnostycznym i Statystycznym Podręczniku Zaburzeń Psychiczych (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders - DSM-5)¹⁰ i Międzynarodowej Statystycznej Klasyfikacji Chorób i Problemów Zdrowotnych ICD-11 (International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems)¹¹.

Problematykę cyberuzależnienia podejmowałem m.in., w publikacji: Cyberuzależnienie – analiza pojęcia i wielowymiarowość zagrożeń. W: M. Walancik, D. Sarzała (red.), Człowiek z wielkiej sieci (s. 141-158). Warszawa: Dąbrowa Górnicza WSB; Sarzała D. (2009). Cyberprzestrzeń a problem uzależnień. W: E. Łuczak (red.), Nowe oblicza uzależnień (s. 135–150). Olsztyn: Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego.

Podejmowane przeze mnie poszukiwania badawcze dotyczące problematyki związanej z cyberuzależnieniem dotyczą także zjawiska nadmiernego korzystania z telefonu komórkowego prowadzącego do nowej postaci uzależnienia behawioralnego, określanego często mianem fonoholizmu. W dociekaniach badawczych dotyczących tego obszaru

⁹ M.D Griffiths, D.J, Kuss, J. Billieux, H.M Pontes (2016). The evolution of Internet addiction: A global perspective. *Addict Behav.* 53, 193–5; P. K. Dalal, D. Basu (2016). Twenty years of Internet addiction ... *Quo Vadis?* *Indian J Psychiatry*, 58(1): 6–11; V. Parkash, D. Basu, S. Grover (2015). Internet addiction: Do two diagnostic criteria measure the same thing? *Indian J Soc Psychiatry*, 31, 47–54; M. Brand, K.S Young, C. Laier, Prefrontal control and internet addiction: A theoretical model and review of neuropsychological and neuroimaging findings, *Front Hum Neurosci.* 2014, 8:375; C. Guerreschi (2005). *Nowe uzależnienia*, Kraków: Wydawnictwo Salwator; J. Suler, (2004). Computer and cyberspace addiction, *International Journal of Applied Psychoanalytic Studies*, 1, 359-362.

¹⁰ 5th ed. Washington, DC: APA Press (2013). American Psychiatric Press (APA). *Diagnostic and Statistical Manual*, 57–76

¹¹ J.E Grant, M Atmaca, N.A Fineberg, L.F Fontenelle, H Matsunaga, Y.C Janardhan Reddy, et al. Impulse control disorders and “behavioural addictions” in the ICD-11. *World Psychiatry*, 2014;13, 125–127.

koncentruję się głównie na problematyce związanej z możliwością uzależnienia się od telefonu komórkowego i związanymi z tym skutkami stanowiącymi zagrożenie dla zdrowia i rozwoju psychospołecznego młodego człowieka. Koncentrując się na negatywnych konsekwencjach fonoholizmu ujawniających się w sferze psychospołecznej i fizycznej wskazuję na zasadność zaliczenia tego zjawiska do szerokiego spektrum zachowań ryzykownych młodzieży szkolnej. Podejmuję również problematykę dotyczącą roli zwłaszcza środowiska rodzinnego i szkolnego w etiologii fonoholizmu oraz przeciwdziałaniu zachowaniom związanym z nadmiernym korzystaniem przez młodzież szkolną z telefonów komórkowych. Wśród publikacji wchodzących w skład mojego dorobku naukowego dotyczącego sygnalizowanej problematyki m.in. znajdują się: Sarzała D. (2018). Fonoholizm wśród nastolatków jako nowa forma uzależnienia behawioralnego – aspekty diagnostyczne i profilaktyczne, *Konińskie Studia Społeczno-Ekonomiczne*, 4(1), 59-63; Sarzała D. (2010). Telefon komórkowy jako nowe źródło uzależnień. W: M. Jedrzejko, D. Sarzała (red.), *Człowiek i uzależnienia* (219 – 238). Warszawa: Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR..

Prowadzone dotychczas badania, wskazują również, że cyberprzestrzeń jako nowa przestrzeń komunikacji społecznej stała się miejscem agresji i przemocy których skala, charakter i konsekwencje nie zostały jeszcze wystarczająco poznane¹². Moje zainteresowania naukowe w tym zakresie dotyczą tzw. cyberprzemocy będącej formą prześladowania innych osób, znęcania się nad nimi, z wykorzystaniem nowoczesnych mediów i technologii – komunikatorów, forów dyskusyjnych, blogów, witryn internetowych, SMS-ów czy e-maili. Badaniami obejmuję głównie dzieci i młodzież jako najbardziej aktywnych użytkowników nowoczesnych technologii komunikacyjnych. Swe dociekania badawcze w tym obszarze koncentruję głównie na przejawach, przyczynach i skutkach przemocy występującej w cyberprzestrzeni oraz wyzwaniach stojących zwłaszcza przed rodziną i szkołą w zakresie zapobieganiu temu zjawisku.

Problem przemocy i agresji w cyberprzestrzeni podejmowałem m.in., w swych publikacjach takich jak: Sarzała D. (2017). Cyberprzestrzeń jako nowe miejsce przemocy rówieśniczej. W: G. Ignatowski, S. Szymański (red.), *Zagrożenia i wyzwania w ponowoczesnym świecie* (s. 91–101). Łódź–Warszawa: Wydawnictwo Społecznej Akademii

¹² D. Olweus (2012). Cyberbullying: An Overrated Phenomenon? *European Journal of Developmental Psychology*, 9(5), 520–538; R.S. Tokunaga (2010). Following, You home from school: a critical review and synthesis of research on cyberbullying victimization, *Computers in Human Behavior*, 26, 277–287; J. Pyżalski (2012). *Agresja elektroniczna i cyberbullying jako nowe ryzykowne zachowania młodzieży*. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.

Nauk; Sarzała D. (2009). Problem agresji i przemocy w multimediami elektronicznych - aspekty psychologiczne i etyczne. W: J. Bednarek, A. Andrzejewska (red.), Cyber świat, możliwości i zagrożenia (s. 243-284). Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak”; Sarzała D. (2007). Przekaz medialny jako problem pedagogiczny. W: B. Siemieniecki (red.), Manipulacja–Media–Edukacja (s. 233–245). Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.

Prowadząc badania dotyczące przejawów patologii społecznej występujących w cyberprzestrzeni zaangażowałem się również w realizację międzyuczelnianego projektu pt. „Cyfrowe dzieci, Zjawisko – uwarunkowania – kluczowe problemy”, zrealizowanego w Centrum Profilaktyki Społecznej w 2017 r., w którym uczestniczyłem jako członek zespołu badawczego. Efektem zrealizowanego projektu była monografia o takim samym tytule wydana w 2017 r. Jestem współautorem dwóch rozdziałów w/w monografii, tj. rozdz. I. „Dzieci w wielkiej sieci. Zjawisko, uwarunkowania. Wyniki i analiza badań” oraz rozdziału 2.1 pt. „Cyberprzemoc rówieśnicza – analiza problemu i destruktywnego wymiaru zjawiska”. W badaniach skoncentrowano się na zaburzonych relacjach dzieci - technologie cyfrowe, modelowaniu związku, nastolatki - nowe multimedia oraz wiedzy pedagogów i rodziców na temat zagadnień z obszaru nowych technologii cyfrowych.

W prezentowanym obszarze moich zainteresowań badawczych znajdują się publikacje dotyczące nie tylko przejawów patologii społecznej występujących w cyberprzestrzeni, lecz także w innych obszarach społecznego funkcjonowania człowieka (m.in. takie jak: zachowania agresywne, przemoc oraz uzależnienia – w tym uzależnienie behawioralne, które w ostatnich latach przyjmują nową postać i stanowią coraz większe zagrożenie społeczne). Koncentruję się głównie na przedstawieniu specyfiki i źródeł oraz mechanizmów tego rodzaju zachowań patologicznych, a także na potrzebie wypracowania skutecznych sposobów przeciwdziałania ich przejawom.

Wśród publikacji dotyczących tej problematyki mogę m.in. wskazać na takie jak: Sarzała D. (2017). Anoreksja jako zagrożenie dla zdrowia oraz społecznego funkcjonowania człowieka kontekście etiologii i profilaktyki, *Kwartalnik Naukowy Fides et Ratio*, 4 (32), 296-311, Sarzała D. (2015). Przemoc w relacjach rodzinnych jako sytuacja graniczna oraz strategie jej przezwyciężania. W: J. Wiśniewska (red.), *Sytuacje graniczne w biegu ludzkiego życia* (s. 158-173). Warszawa: Akademia Pedagogiki Specjalnej. Sarzała D. (2009). Mobbing – jako wielopostaciowy problem społeczny, *Łódzkie Studia Teologiczne*, 18, 241–254.

Ad. 2. Zachowania ryzykowne młodzieży (przejawy, nowe tendencje, etiologia profilaktyka), z uwzględnieniem rodziny jako czynnika warunkującego występowanie tego rodzaju zachowań

W drugim z prezentowanych obszarów moich zainteresowań badawczych dominuje problematyka dotycząca zachowań ryzykownych występujących wśród młodzieży szkolnej. Prowadząc dociekania badawcze w tym obszarze koncentruję się zarówno na przejawach zachowań ryzykownych najczęściej podejmowanych przez młodzież jak i poszukiwaniu ich wieloaspektowych uwarunkowań. Pełniejsza identyfikacja czynników warunkujących zachowania ryzykowne może bowiem posłużyć budowaniu skutecznego modelu profilaktyki w zakresie przeciwdziałania występowaniu wśród dzieci i młodzieży tego rodzaju zachowań.

W celu szerszego poznania skali zachowań ryzykownych wśród dzieci i młodzieży oraz ukazania ich aktualnej specyfiki uczestniczyłem w projekcie badawczym pt. „Zachowania ryzykowne nastolatków. Nowa jakość ryzyka – ryzyka wielowymiarowe. Ujęcie socjopedagogiczne”, zrealizowanego przez Centrum Profilaktyki Społecznej w 2016 r. Wyniki uzyskanych badań posłużyły do opracowania i wydania w 2017 roku, monografii, o takim samym tytule, której jestem współautorem. Uczestniczyłem m.in., w opracowaniu rozdziału pierwszego wymienionej monografii pt. „Zachowania ryzykowne nastolatków - zjawisko - skala - charakter. Wyniki badań i ich analiza”, zawierającego wyniki przeprowadzonych badań. Problemy badawcze dotyczyły skali problemów i dominujących zachowań ryzykownych; sytuacji w jakich najczęściej dochodzi do zachowań ryzykownych oraz związku między kondycją rodziny nastolatków a ich zachowaniami ryzykownymi. W monografii tej byłem także współautorem dwóch innych rozdziałów: drugiego pt. „Przyczyny zachowań ryzykownych dzieci i młodzieży – wybrane ujęcia”, którego problematyka koncentruje się na źródłach zachowań ryzykownych oraz czynnikach im sprzyjających, a także na poszukiwaniu wspólnych uwarunkowań tego rodzaju zachowań. Jestem również współautorem rozdziału pt. „Nowe przestrzenie i modele ryzyka”, dotyczącego specyfiki i skali zagrożeń występujących w obszarze zachowań ryzykownych oraz wyzwań jakie zachowania te stanowią dla profilaktyki, zwłaszcza szkolnej. Problematykę dotyczącą nowego obszaru zachowań ryzykownych młodzieży podjąłem też m.in., w swej publikacji: *Fonoholizm wśród młodzieży szkolnej jako nowa forma zachowań ryzykownych*, *Kultura i Wychowanie*, 12 (2), 131–146.

Wyniki badań przedstawione w monografii i innych moich publikacjach z tego obszaru tematycznego mogą być pomocne w opracowaniu mapy problemowych zachowań dzieci i

młodzieży w drugiej dekadzie XXI wieku. Przedsięwzięcie to z uwagi na dużą dynamikę i zmienność zachowań ryzykownych młodzieży wymaga bowiem prowadzenia ciągłej wieloaspektowej diagnozy w tym zakresie.

Problematykę dotyczącą zachowań ryzykownych wśród młodzieży szkolnej analizuję jednocześnie w kontekście rodziny jako środowiska kształtującego postawy prospołeczne i odgrywającego główną rolę w procesie socjalizacji i wychowania. Koncentruję się na ukazaniu znaczenia rodziny w kształtowaniu systemu wartości dzieci i młodzieży, a zwłaszcza zadaniach jakie mają do spełnienia rodzice-wychowawcy w procesie kształtowania i internalizacji systemu wartości młodego człowieka. Problematykę tę podejmowałem w wielu swych publikacjach dotyczących specyfiki i motywów zachowań prospołecznych oraz czynników wpływających na prawidłowy przebieg procesu wychowania prospołecznego w środowisku rodzinnym. Analizowałem w nich również rodzinę dysfunkcyjną jako źródło zachowań patologicznych. Publikacjami dotyczącymi tej problematyki m.in. są: Sarzała D. (2014). Rodzina jako środowisko kształtujące postawy prospołeczne, *Zeszyty Naukowe Gdańskiej Szkoły Wyższej*, 13, 339-354; Sarzała D. (2014). Rola rodziny w zapobieganiu przestępczości i agresji wśród młodzieży. W: A. Rejzner (red.), *Systemowe rozwiązywanie problemów przemocy i agresji w szkole* (s. 189 – 206). Warszawa: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej TWP.

W odniesieniu do wszystkich moich obszarów zainteresowań naukowych pragnę dodać, że wyniki prowadzonych w nich dociekań badawczych prezentowałem jednocześnie na wielu konferencjach, kongresach oraz seminariach zagranicznych, o zasięgu międzynarodowym i krajowym wygłaszając m.in. następujące referaty: Sarzała D., Probation as an alternative to imprisonment, 2017, Mezinárodní Vědecká Konference - Kritika současných penitenciárních systému a nové avantgardní proudy, Praha. Sarzała D., Electronic monitoring in the Polish criminal law as a new form of rehabilitation of convicts, 2016, Penitenciární semináře - Aktuální dilemata českého, slovenského a polského vězeňství, Brno; Sarzała D., Wartości jako wyznaczniki społecznego funkcjonowania człowieka w kontekście edukacji aksjologicznej, 2016, IX Ogólnopolski Zjazd Pedagogiczny, Ku życiu wartościowemu. Idee – koncepcje. Białystok; Sarzała D., The totality of the prison as a source of pathological behavior, 2015, 7. międzynarodowa konferencja naukowa pt. Pedagogika społeczna a zagrożenia społeczne, instytucjonalne i indywidualne. Brno; Sarzała D., Aksjologiczny aspekt readaptacji społecznej skazanych, 2014, I Międzynarodowy Kongres Inkluzji Społecznej, Siedlce; D. Sarzała (współautorstwo). (2018). Victimological aspects of stalking, 5th

International Multidisciplinary Scientific Conference on Social Sciences and Arts SGEM 2018, Iss. 3.2: Psychology and Psychiatry (s. 535-541) - referat opublikowany w materiałach pokonferencyjnych. DOI: 10.5593/sgemsocial2018/3.2/S11.070.

Pozostałe moje osiągnięcia naukowo - badawcze, dydaktyczne i inne zawiera „wykaz opublikowanych prac naukowych lub twórczych prac zawodowych oraz informacji o osiągnięciach dydaktycznych, współpracy naukowej i popularyzacji nauki”, stanowiący załącznik nr 5 do wniosku o przeprowadzenie postępowania habilitacyjnego.

Dariusz Sawata

Olsztyn 27.04.2019 r.